

Jurgis Pabrėža--žemaičių gydytojas ir botanikas

Jurgis Pabrėža buvo pirmasis žemaičių liaudies gydytojas ir botanikas. Jis gimė 1771 m. sausio 15 dieną vidutinio valstiečio šeimoje. Kretingiškis kraštotyrininkas entuziastas Ignas Jablonskis išsaugojo Lenkimų parapijos 18-ojo amžiaus pirmosios pusės gimimo metrikų knygą. Toje knygoje J. Pabrėžos tėvo gimimo metrikos įrašas yra grubiai ištaisytas. Knygoje priešais J. Pabrėžos tėvo tėvus parašytos G. D. raidės. Tai rodo, kad gimusiojo tėvai kilmingos giminės. Tėvų metrikus ištaisyti ir įrašyti bajorystės luomą reikėjo tada, kai Jurgis baigęs gimnaziją ruošėsi stoti į Vilniaus universitetą. Į aukštąją mokyklą tais laikais buvo priimami tik kilmingų tėvų vaikai. Kai kuriuose leidiniuose minima J. Pabrėžos bajoriška kilmė neatitinka tikrovės.

Jurgio vaikystė prabėgo netoli Lenkimų Večių kaimo (dabar Skuodo rajonas). Šis tolimas ir nuošalus žemaitijos kampelis pasižymėjo savotiškų gražumų ir gamtos turtingumu. 18-ojo amžiaus pabaigoje Lenkimų miškai garsėjo tetervinų pavasarinėmis tuoktuvėmis, uogomis ir grybais, opievos vaistažolėmis. Smalsus berniukas daug laiko praleidavo ūksminguose miškuose ir ramunių žiedais apsnigtose pievose rinkdamas uogas, grybus ir vaistažoles. Miškinga Lenkimų gamta pagimdė didelę meilę florai. Mažasis Jurgelis sodindavo darže įvairius augalus ir tyrinėdavo jų ypatybes. Vaistažolių gydymosiomis savybėmis susidomėjo gana anksti. Kartą šuo apkančiojo katinui koją. Berniukas iš valstiečių išvirta arbata plovė žaizdą ir pagydė gyvulėlį.

Nelygybė, skurdas ir tamsa

Jurkio Pabrėžos vaikystės metais žemaitijos kaime viešpatavo klasinė nelygybė, skurdas ir tamsa. Minėtu laikotarpiu didelis buvo žmonių mirtingumas. Beveik kiekvieną dieną po keletą baudžiauninkų priglaidavo Lenkimų žemelė.

Vienuolikos metų Jurgelį sukrėtė baudžiauninko vaikų tragedija. Tai atsitiko netoli Šačių bažnytkaimio.

Gūdžią rudens dieną Šatėse su tėvais svečiavosi pas gamines. Nuotaiką sudrumstė varpo dūžiai. Būrelis žmonių į kapines atlydėjo šešis baltus karstukus. Tąsyk buvo laidojami nuo vidurių šiltinės mirę šeši baudžiauninko vaikai. Laidotuvės nepaprastai paveikė berniuką, kad užaugęs pasiryžo tapti gydytoju ir gelbėti žmones nuo ligų ir mirties.

Mokslo metai

Aukso medaliu baigęs Kretingos gimnaziją 1791-1794 m. Vilniaus universitete studijavo mediciną, chemiją, fiziką ir gamtos mokslus. Klausėsi garsių profesorių įdomias ir turingas paskaitas. Didelį išpūdį jaunam studentui paliko profesorius Špienagėlio paskaitos apie vaistinguosius augalus ir jų panaudojimą gydymui.

Prasidėjęs T. Kosciuškos sukilimui mokslas universi-

tete pakriko. Nutraukęs studijas aukštojoje mokykloje J. Pabrėža 1796 m. baigė Varnių dvasinę seminariją, kunigavo Šiluvoje, Raudėnuose, Tveruose, o nuo 1802 m. iki 1807 m. Plungėje.

Kunigaudamas palaikė ryšius su Vilniaus universiteto profesoriais J. Jundzilu ir J. Volfangu, su dideliu užsidegimu savarankiškai studijavo gamtą ir vaistinguosius augalus.

Atitrūkęs nuo bažnytinių apeigų keliauja po žemaitijos apylinkes, rinkdamas vaistingus augalus ir herbarus. Pėsčias išvaikštino šimtus kilometrų.

Kunigai ir ponai, matydami nešant vaistažolių maišus, pašiepdavo. Kitaip elgėsi kaimiečiai. Jie su pagarba liaudies gydytoją ir gamtininką priimdavo į namus. Kaip galėdami pavaišindavo ir padėdavo pa-nešti surinktus augalus.

Daugiausia vaikštino į Skuodo, Sedos, Šateikių, Tirkšlių, Renavo ir kt. apylinkes. Iš surinktų vaistažolių gamino vaistus, o iš herbarų mokslo atžvilgiu vertingas kolekcijas.

Kova su šarlatanais

Devynioliktojo amžiaus pradžioje Lietuvoje gydytojų ir vaistinių buvo maža. Vaistai buvo brangūs, baudžiauninkams neprieinami. Neraštingų žmonių tarpe egzistavo liaudies medicina su įvairiais prietaisais, kaip velnių varymais iš ligonių, užkerėjimas ir t. t. Žmonės visaip apgaudinėjo vengrai ir apsišaukėliai gydytojai. J. Pabrėža, gerai žinodamas mediciną, kovojo su burtininkais ir šarlatanais. Skeptiškai žiūrėjo į kunigų organizuojamą "stebuklingą" gydymą.

1814 m. žemaičių Kalvarijoje atlaidų metu prie klebonijos sutiko vargingą moterį iš Notėnų, kuri nutraukusi nuo mažamečių vaikų vietos klebonui nešė keletą sūrių, sviestą ir kiaušinius. Valgomas vertybes nešė, kad atlaikytų mišias prie "stebuklingojo" Marijos papaveikslo.

J. Pabrėža sužinojęs, kad moteris už maisto produktus užpirkdama mišias nori išprašyti "stebuklo," kad pagytų niežuotas vaikas, pasivedęs moterį į nuošalią vietą, patarė dėl vaiko ligos mišius neužpirkti. Pažadėjo po atlaidų atvykti apžiūrėti vaiką ir duoti vaistų. Tada J. Pabrėža buvo Kartenos kalbą ir gamtos mokslus.

altarista. Savo pažadą ištesėjo. Apžiūrėjęs mažąjį ligonį paliko iš vaistažolių pagamintų vaistų ir patarė dažnai maudyti. Už vaiko apžiūrėjimą ir vaistus nieko neėmė. Vartojant vaistus ir maudant, niežai dingo.

Tarnavo vargšams

J. Pabrėžos gyvenimo tikslas buvo gydyti vargšus žmones. Savo pagamintais vaistais išgelbėjo daugelio žmonių sveikatą ir gyvybę. Neturtingus žmones veltui gydė.

Vienai mėginai Mosėdyje skaudėjo akys. Kreipėsi pas vaikščiojantį gydytoją vengrą. Šis už rublius davė buteliuką vaistų ir liepė vakarais akis plauti. Vengro vaistais suvilgiusi akis pajuto didelį skausmą. Bėdos verčiama nuvyko į Karteną pas J. Pabrėžą. Šis patikrinęs vaistus sušuko iš nuostabos. Butelyje buvo degtinė su sutrintais pipirais. Vartodama tokius "vaistus" galėjo apakti. J. Pabrėža davė savo pagamintų vaistų, nuo kurių akys pasveiko.

Žvarbų žiemos vakarą į Plungės vikaro lengą kažkas pasibeldė. Žvakės šviesoje J. Pabrėža pamatė apdriskusį, vyžuotą baudžiauninką, kuris pakvietė pas sunkiai sergančią žmoną. Abu pėsti iškeliavo į Milašaičių kaimą. Dūminėje gryčioje vikaras pamatė baisų skurdą. Lovoje skarmalais apklotą dejavo ligonė. Prieduonkepio asloje į avikailius susisukę gulėjo šeši mažamečiai vaikai. Daktaras, patikrinęs ligonę, pamatė plaučių uždegimą. Keletą dienų su vaistais ir maisto produktais lankėsi varganoje gryčioje, išgelbėjo motinos gyvybę.

Kartenos, Kretingos, Plungės, Tverų, Šačių ir kt. apylinkėse gyvena senelių, kurie su pagarba kalba apie liaudies gydytoją Jurgį Pabrėžą. Jis ne vieną jų tėvą jaunystėje ištraukė iš mirties nagų.

Ir vienuolyne

Norėdamas rasti ramų kampą savarankiškam moksliniam darbui 1816 m. stoja į Kretingos Bernardinų vienuolyną. Ten gavo tėvo Ambraziejaus vardą. Būdamas nepaprastai darbštus, vienuolyne daug dirba. Studijuoja medicininę literatūrą, nusirašydamas išstisus veikalus, kaupia naujus gydymo metodus, gamina vaistus ir gydo žmones, žemaičių kalba rašo botaninius veikalus, bernardinų mokykloje dėsto lotynų kalbą ir gamtos mokslus.

Tikinčiųjų tarpe garsėja gražiais pamokslais. Vienuolyno sode augina vaistinius ir dekoratyvinius augalus, tvarko surinktus herbarus. Dirba ne tik dienomis, bet dažnai ir naktimis.

Gyvendamas Kretingoje palaiko glaudžius ryšius su M. Valančiumi ir S. Daukantū.

Jo kūryba

Jurgis Pabrėža parašė apie 50 botaninių, medicininių ir farmakognozijos veikalų. Sudarė lotynų-lietuvių augalų žodyną ir augalų morfologijos terminų žodyną. Pasiremdamas Kristono Kliuko darbu parašė veikalą "Žmonėms reikalingų augalų aprašymas." Parašyti veikalai rankraščiuose daugelį metų išgulėjo vienuolyno archyve. Tikrai vienas veikalas "Botanika arba Taislius Auguminis" 1900 m. lietuvių kalba buvo išleistas Amerikoje. Veikalai ir dabartinių metu turi nemažą mokslinę vertę.

Paskelbtas "šventuoju"

Nepailstamas liaudies gydytojas ir botanikas 1849 m. spalio 30 dieną Kretingoje mirė. Laikui bėgant vienuoliai pranciškonai mirusį Jurgį Pabrėžą be Vatikano žinios paskelbė šventuoju, o jo kapą Kretingoje "stebuklingu." Siekdamas patraukti lengvatikius, vienuolyno gvardijonas tėvas Augustinas Dirvelė 1933 m. ant kapo pastatė gražią koplyčią. Vienuoliai per pamokslus skelbė, jog kas prie Pabrėžos kapo pasimels ir paaukos aukų, stebuklingai išgis.

"Stebuklams" fabrikuoti prie Jurgio Pabrėžos kapo vienuoliai panaudodavo paberamos moralės žmones Pranciškonų suklaidinti lengvatikiai būriais lankė kapą, karštai meldavosi ir nešykštėdavo aukų.

Tarybų valdžios metais J. Pabrėžos kapas LTSR Ministrų Tarybos nutarimu yra pripažintas respublikinės reikšmės paminklu ir saugomas valstybės.

Jurgis Pabrėža ir vilkėdamas davsininko sutaną, savo moksliniais darbais įnešė didelį indėlį į lietuvių kultūros istoriją.

Vincas Lauraitis

Vilniaus V. Kapsuko Univers. aspirantas

Caro, III. — Čia susikūrus juodųjų ir baltųjų koalicija kovai su rasistais bokotuoja miesto centre krautuves, kurios palaiko rasinę diskriminaciją.

VOKIETIJOS DEMOKRATINĖ RESPUBLIKA

Drezdenas. Viena gražiausių naujųjų rajonų gatvių pastaraisiais metais tapo Prahos gatvė (Prager Strasse).